

แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา กศน. โดยกระบวนการนิเทศแบบมีส่วนร่วม

จักรพันธ์ มหาไม้ นักวิชาการศึกษานายการ
ปฏิบัติหน้าที่ศึกษานิเทศน์ สำนักงาน กศน.จังหวัดลำพูน

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 47 กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพ เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการปฏิบัติอย่างหลากหลายซึ่งประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ คือกระบวนการบริหารจัดการ กระบวนการจัดการเรียนรู้และกระบวนการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และการนิเทศภายในมีกำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์และวิธีการประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษา พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดการกำกับ ติดตามการจัดการศึกษาของผู้บริหารไว้อย่าง ชัดเจน นอกจากนี้เกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประกันคุณภาพ การศึกษา (สมศ.) ได้กำหนดให้การนิเทศภายในเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์การประเมินเพื่อให้บริหารสถานศึกษา ได้ตระหนักถึงความสำคัญและนำไปปฏิบัติในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม

การนิเทศการศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับหน่วยงานทุกระดับ ดังนั้น ภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารก็คือ การนิเทศ โดยเฉพาะการนิเทศการสอนของครูให้มีการพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์การนิเทศมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง ในบางครั้งแม้ครูจะได้อาศัยความสามารถในการจัดกิจกรรมตามที่วางแผนไว้แล้วก็ตาม อาจจะมีบางสิ่งบางอย่างขาดตกบกพร่องทำให้การสอนขาดความสมบูรณ์ดังนั้น หากมีบุคคลอื่นได้ชี้แนะ แนะนำ ให้ความช่วยเหลือ ก็ย่อมเกิดผลดีการนิเทศจึงเปรียบเหมือนกระจกเงาที่คอยส่องให้เห็นภาพการสอนของครูและเป็นกระบวนการที่เสริมสร้างการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนในการพัฒนาการศึกษาการสร้างสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ให้ เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ถูกต้องตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและยังเป็นการสร้างความตระหนักให้กับครูถึงปัญหาเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ และสร้างขวัญกำลังใจให้กับครูผู้สอนอีกด้วย นอกจากนี้ ยังมุ่งให้เกิดความร่วมมือและประสานงานกันเป็นอย่างดีภายใต้ระบบการบริหารงานของสถานศึกษา เพื่อควบคุมมาตรฐานและพัฒนางานด้านการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กล่าวโดยรวมก็คือ การจัดการนิเทศศึกษาก็เพื่อหาแนวทางปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติงานด้านการสอนของครูการทำงานเป็นทีมการสร้างเจตคติที่ดีในการทำงานความร่วมมือในการแก้ปัญหา (สุรศักดิ์ ปาเฮ. 2545: 25 – 27)

การนิเทศการศึกษา นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาครูให้สามารถจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ให้บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตรได้แต่ในสภาพปัจจุบันมีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติกรนิเทศการศึกษาได้ครบถ้วน จึงทำให้ไม่สะดวกในการปฏิบัติงานนิเทศ และบุคลากรศึกษานิเทศน์ก็มี

น้อย นอกจากนี้ในสภาพปัจจุบันสถานศึกษาบางแห่ง มีบุคลากรส่วนหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีรวมทั้งเป็นผู้รู้และเข้าใจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของสถานศึกษา และชุมชน และมีความใกล้ชิดครูผู้จัดเด่นชัดด้วยได้ดีกว่า

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นวิธีการสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารการศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้สูงขึ้น เพราะเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานภายในสถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานในขอบเขตที่ตนเองรับผิดชอบประสบผลสำเร็จไปตามมาตรฐานและสอดคล้องกับระเบียบวิธีการดำเนินงานที่กำหนดไว้การนิเทศภายในสถานศึกษาจึงเป็นยุทธวิธีที่ผู้เกี่ยวข้องควรหาแนวทางดำเนินการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การนิเทศ กศน. มีหลักการของการทำงานร่วมกันของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ตั้งแต่ ผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนประชาชน ผู้นำชุมชนและอาสาสมัครในพื้นที่ เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพของบุคลากรในหน่วยงานและสถานศึกษาให้มีขวัญและกำลังใจ รู้จักใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันทันต่อเหตุการณ์และสถานการณ์ เพื่อนำมาใช้ในการคิด การแก้ปัญหาและพัฒนางานด้วยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้มีประสิทธิภาพ ตรงตามนโยบาย จุดหมาย แผนงาน หลักการที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ โดยผ่านกระบวนการสื่อสารทั้งสองทางบนรากฐานของมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี มีแผนงานและความต่อเนื่องด้วยเจตคติของการพึ่งพาตนเอง ดังนั้นในการนิเทศงานของ กศน. จึงเป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน ของผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและเครือข่ายเพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของ กศน. ได้อย่างมีประสิทธิภาพและภายใต้หลักการประชาธิปไตย (สำนักงาน กศน., 2553 : 1)

การนิเทศแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการนิเทศ ซึ่งมีเป้าหมายที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษากการนิเทศแบบมีส่วนร่วมเป็นการทำงานอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับหลักการนิเทศ กศน. ซึ่งมีภารกิจงานกว้างขวางทั้งด้านกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมผู้จัดกิจกรรม มีทั้งหน่วยงานสถานศึกษาและเครือข่ายทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมและส่งเสริมการจัดกิจกรรมการจัดการศึกษาของ กศน. จำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นการนิเทศงาน กศน. จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อ พัฒนาค้น พัฒนางาน สร้างประสานสัมพันธ์และสร้างขวัญกำลังใจให้กับครูและผู้ปฏิบัติงาน กศน. โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาครูและผู้ปฏิบัติงานให้สามารถจัดกิจกรรม กศน. และส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนและผู้รับบริการอย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศแบบมีส่วนร่วมของ กศน. ใช้หลักการเรียนรู้ร่วมกัน หลักการทำงานเป็นทีม หลักการทำงานอย่างเป็นระบบ และหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน (อัญชลี ธรรมะวิจิฎกุล, 2553 : ออนไลน์)

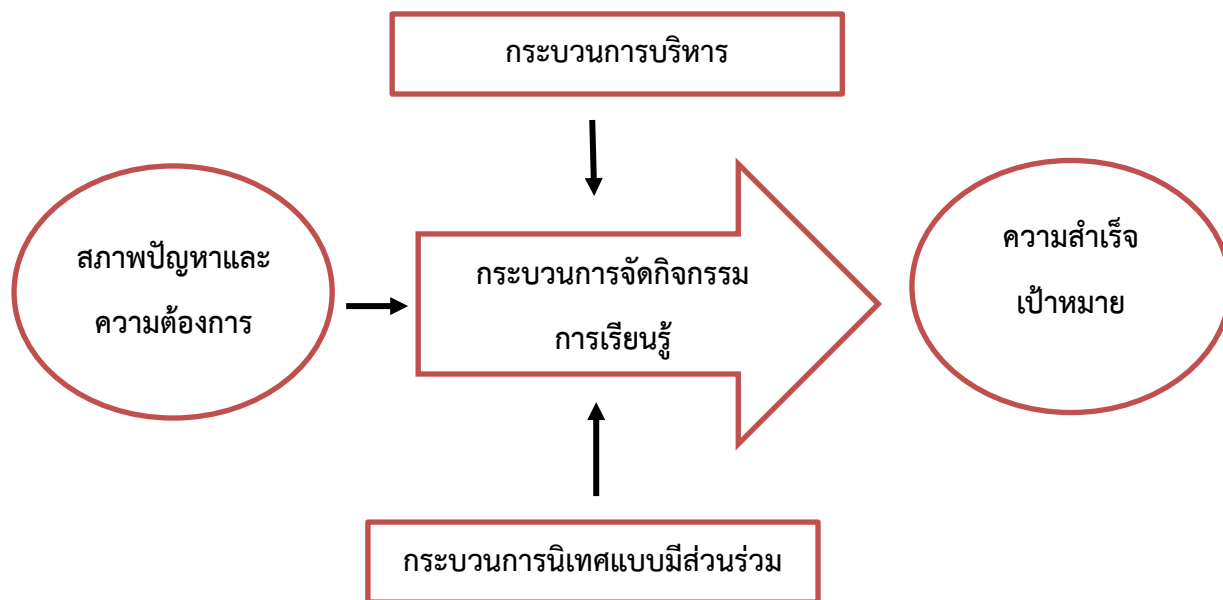
สภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาของ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำพูนที่ผ่านมาพบว่า ประเด็นที่ปัญหาสำคัญคือ การนิเทศภายในของสถานศึกษายังขาดแบบแผนของการดำเนินงานนิเทศ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานนิเทศให้บรรลุวัตถุประสงค์ ส่งผลให้การนิเทศที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและ อีกทั้งการที่ กศน. มีภารกิจกิจกรรมงานหลายด้าน ได้แก่ งานการศึกษาขั้นพื้นฐาน งานการจัดการศึกษาต่อเนื่อง งานการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย งานจัดการศึกษาตามนโยบายอื่นๆ

ส่งผลให้กระบวนการนิเทศ น้อยลงและมีแบบแผนการนิเทศที่แตกต่างกัน ประกอบกับบุคลากรภายในสถานศึกษาที่ทำหน้าที่นิเทศ ยังขาดความชัดเจนในรูปแบบการดำเนินการนิเทศภายใน ดังนั้นจึงมีความต้องการจากบุคลากรให้มีการพัฒนากระบวนการในการนิเทศภายในสถานศึกษา ให้ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้ทำหน้าที่นิเทศ สามารถนำไปใช้ในการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาปรับปรุงการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาเจตคติของบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลไปถึงคุณภาพของงานการศึกษา ขวัญกำลังใจและความพึงพอใจของประชาชนที่รับบริการต่อไป

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำพูน ตระหนักถึงความสำคัญของการนิเทศ จึงได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบและระบบนิเทศภายในสถานศึกษา เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศแบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสำนักงาน กศน.จังหวัดลำพูน ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ในการปฏิบัติติงานของครู ให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น

หลักการและแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยกระบวนการนิเทศแบบมีส่วนร่วม

การนิเทศ กศน. หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกับผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและเครือข่าย เพื่อให้สามารถจัด กศน. ได้อย่างมีคุณภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศงาน กศน. ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดต่อไปนี้

- 1) การนิเทศจะต้องอยู่บนพื้นฐาน ปรัชญา และหลักการของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นการจัด กศน. ของสำนักงาน กศน. และสถานศึกษา
- 2) การนิเทศ กศน. ควรเป็นกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ เช่น แผนงานโครงการกิจกรรมและเทคนิคต่างๆ ในการนิเทศ ควรตั้งอยู่บนเจตคติและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ผลของการนิเทศจะต้องถูกต้องสมบูรณ์ เชื่อถือได้ สามารถสะท้อนคุณภาพการจัด กศน. ของสถานศึกษาได้ตรงตามสภาพจริง
- 3) การนิเทศ กศน. เป็นกระบวนการทำงานร่วมกับผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและเครือข่าย ที่มุ่งส่งเสริมคุณภาพชีวิต เพื่อให้เขาได้พัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่เคารพศักดิ์สิทธิ์ของความเป็นมนุษย์ อดทนต่อความแตกต่าง ความหลากหลายให้ความเท่าเทียมกันเสมอภาคกัน ความเป็นอิสระ สร้างบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมและการทำงานเป็นทีม
- 4) การนิเทศ กศน. ควรเป็นวิชาชีพ การนิเทศจะต้องมีการประเมินผลการนิเทศอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านปัจจัยการนิเทศ กระบวนการนิเทศ และผลที่เกิดจากการนิเทศ และนำผลการประเมินมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงการดำเนินงานนิเทศ เพื่อพัฒนาการนิเทศการศึกษาให้มีคุณภาพ

ความสำคัญของการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การนิเทศเป็นงานสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการบริหารเพราะการนิเทศเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร องค์ประกอบของการบริหารย่อมขึ้นอยู่กับคน เงิน วัสดุ และการจัดการ การที่จะบริหารคนให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน ผู้บริหารจะต้องมีเทคนิคที่เหมาะสม เทคนิคในการบริหารอย่างหนึ่งคือ การนิเทศเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ สามารถใช้เงิน วัสดุได้อย่างคุ้มค่า มีหลักการจัดการที่ดี ดังนั้น การที่จะควบคุมการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานที่กำหนดไว้ ผู้บริหารต้องใช้เทคนิคการบริหารงานและการนิเทศควบคู่กัน การนิเทศการศึกษาเป็นความพยายามในการแนะนำ กระตุ้นให้กำลังใจช่วยเหลือของผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ หรือปรับปรุงกระบวนการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีการสูญเสียทางการศึกษาน้อยที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีการจัดกิจกรรมการศึกษาที่หลากหลายให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายประเภทต่างๆ และไม่ได้สังกัด สำนักงาน กศน. ทำให้เห็นความจำเป็นของการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาสถานศึกษาทุกประเภทเข้าใจนโยบายปรัชญาการจัด กศน. ที่สามารถสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่การจัดกิจกรรม กศน.

การนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การนิเทศภายนอก (External Supervision) เป็นการนิเทศโดยบุคลากรที่ไม่ได้อยู่ในหน่วยงานเดียวกัน เช่น การนิเทศของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารอื่น ๆ ภายนอกสำนักงาน กศน.จังหวัด เป็นการมองงานและพัฒนางานจากบุคคลภายนอก

2. การนิเทศภายใน (Internal Supervision) เป็นการนิเทศโดยบุคลากรที่อยู่ในหน่วยงานเดียวกันเป็นการมองงานและพัฒนางานโดยผู้ร่วมปฏิบัติงานด้วยกัน ซึ่งสามารถช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันที และสามารถพัฒนางานให้ดีขึ้น เพราะได้รับความช่วยเหลือจากผู้บริหารระดับจังหวัด อำเภอลดช่องว่างระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานได้

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

- 1) เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาบริหารหลักสูตรจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการศึกษา พัฒนาสื่อวัตกรรมการและเทคโนโลยีและการนิเทศภายในอย่างมีคุณภาพ
- 2) ส่งเสริมให้สถานศึกษามีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามมาตรฐาน กศน.
- 3) เพื่อให้คำปรึกษา เสนอแนะและเป็นที่พึ่งในการพัฒนาวิชาการของสถานศึกษาและสำนักงาน กศน.จังหวัด
- 4) เพื่อประสาน สนับสนุนและเผยแพร่ผลงานทางด้านวิชาการแก่สถานศึกษาและสำนักงาน กศน. จังหวัด

เทคนิควิธีการนิเทศ

การนิเทศเป็นทั้งศาสตร์ และศิลปะ ของผู้นิเทศ จุดมุ่งหมายของการนิเทศ คือ ผู้รับการนิเทศมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีขึ้น และส่งผลต่อการปฏิบัติงาน ผู้นิเทศจึงจำเป็นที่จะต้องรู้เทคนิคหรือวิธีการนิเทศเพื่อนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม กับผู้รับการนิเทศ การนิเทศ ไม่ใช่เป็นการไปจับผิดแต่เป็นการช่วยกันให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ การนิเทศเป็นการป้องกันไม่ให้งานเกิดการผิดพลาดของผู้รับการนิเทศ การนิเทศเป็นการก่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน และการนิเทศเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การนิเทศจึงเป็นศาสตร์ และศิลปะที่ผู้นิเทศจะต้องศึกษาเฝ้าหาความรู้ตลอดเวลา เพื่อนำมาใช้ในการนิเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับการนิเทศ

การนิเทศงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต่างจากการนิเทศในระบบสถานศึกษา ทั้งในด้านดำเนินการ วิธีการปฏิบัติ และผู้รับบริการ ผู้นิเทศงานการศึกษานอกสถานศึกษา จึงต้องมีเทคนิควิธีการเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การนิเทศบรรลุวัตถุประสงค์ สร้างความเข้าใจ และสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ จะต้องเลือกใช้อย่างเหมาะสม กับการนิเทศแต่ละกิจกรรม เทคนิคการนิเทศงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่นิยมใช้กัน ได้แก่

1.การบรรยาย เป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจของศึกษานิเทศก์ หรือผู้นิเทศ ไปยังผู้รับการนิเทศ โดยการบรรยาย อาจจัดได้ในลักษณะที่มีผู้บรรยายเป็นกลุ่ม ลักษณะการบรรยายปากเปล่า ซึ่งผู้บรรยายจะต้องมีความรู้ ความสามารถในการเรื่องที่บรรยายเป็นอย่างดี และมีเทคนิคการพูดที่จูงใจให้ผู้ฟังได้ความรู้ความ

เข้าใจ และสนใจฟังตลอดเวลา ดังนั้น การบรรยายที่ได้ผลดีจึงมักเลือกใช้วิธีการบรรยายที่ใช้สื่อประกอบ เช่น สไลด์ แผ่นโปสเตอร์ แผนภูมิ ฯลฯ อันจะช่วยให้ผู้ฟังมีความสนใจมากยิ่งขึ้น และเกิดความรู้ ความเข้าใจง่ายขึ้น

2.การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการนิเทศที่ศึกษานิเทศก์ หรือผู้นิเทศมักใช้เสมอ เพราะเป็นวิธีการนิเทศที่ทำให้ผู้นิเทศจะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้รับการนิเทศ เพื่อให้ผู้รับการนิเทศ กล้าแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกออกมามากที่สุด และแสดงด้วยความจริงใจ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ตามที่ต้องการ ในขณะที่กำลังสนทนา ผู้รับการนิเทศหรือผู้นิเทศจะต้องมีกลวิธีในการสนทนา ที่จะช่วยให้ผู้รับการนิเทศระบายข้อคับข้องใจสาเหตุแห่งปัญหา เพื่อการนำไปสู่แนวทางในการแก้ปัญหา หากผู้รับการนิเทศยังมองไม่เห็นทางแก้ปัญหา ศึกษานิเทศก์ หรือผู้นิเทศก็จะให้ความช่วยเหลือแนะนำต่อไป

3.การเยี่ยมเยียน เป็นวิธีการนิเทศที่มุ่งในการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน ของผู้รับการนิเทศ โดยตรง แต่แทนที่จะเป็นการตรวจหรือสั่งการ เพื่อจับผิดเป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ โดยผู้นิเทศมุ่งให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ แนะนำ อันจะเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ แก่ผู้รับการนิเทศเป็นอย่างมาก การไปเยี่ยมเยียนแต่ละครั้ง ศึกษานิเทศก์หรือผู้นิเทศจะต้องมีเป้าหมาย จุดประสงค์และมีการบันทึกผลการเยี่ยมเยียนทุกครั้งด้วย การนิเทศโดยการเยี่ยมเยียนนี้ งานการศึกษานอกสถานศึกษามีความจำเป็น ทั้งนี้เพื่อให้ความช่วยเหลือแนะนำ ให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

4.การประชุมนิเทศ เป็นการนิเทศเชิงเน้นวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นการประชุมร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการนิเทศแต่ละครั้ง เป็นลักษณะของการสร้างความเข้าใจและเจตคติที่ดีต่อการทำงานแก่ผู้รับการนิเทศ ซึ่งอาจจะเป็นการสอบถามสภาพการดำเนินงาน การหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ โดยมีลักษณะของการระดมความคิดเห็น มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แล้วรวบรวมความคิดเห็นเหล่านี้ เพื่อเป็นข้อเสนอในการนำไปปฏิบัติงาน

5.การประชุมปฏิบัติการ เป็นการนิเทศเชิงพัฒนาเพื่อให้ผู้รับการนิเทศได้เข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องทำร่วมกัน หาทางออกเพื่อหาแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งจะมีการระดมความคิดเห็นจากผู้ปฏิบัติ และฟังความรู้จากผู้รู้ ทั้งนี้ จะช่วยให้ทั้งนักวิชาการ และนักปฏิบัติเข้าใจสภาพปัญหาที่แท้จริง และหาทางออกที่เหมาะสมเป็นแนวปฏิบัติต่อไป

6.การประชุมอบรม เป็นการนิเทศเชิงพัฒนาเพื่อให้ผู้รับการนิเทศได้รับความรู้ ความเข้าใจ และมีเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน เช่น จัดอบรมให้ครู กศน.ตำบล ให้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดอบรมให้ผู้นิเทศภายในมีความรู้ เกี่ยวกับเทคนิคการนิเทศ เป็นต้น

7.การสาธิตการสอน เป็นการนิเทศเชิงพัฒนาเพื่อให้ผู้รับการนิเทศเข้าใจ และมีทักษะในการสอน หรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ทั้งนี้ ผู้นิเทศสาธิตการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการพบกลุ่มจริง เพื่อให้ผู้รับการนิเทศเข้าใจเทคนิคการจัดกิจกรรมการสอนหลากหลายวิธีมากขึ้น หากไม่เข้าใจก็สามารถ

สอบถามไขข้อข้องใจได้ ผู้นิเทศจะต้องจัดเตรียมการสาธิต หรือต้องมีความเชื่อมั่นสูง และมีความเชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอน

8.การศึกษาจากเอกสารทางวิชาการหรือสื่อโสต ทัศนูปกรณ์ เป็นการนิเทศเพื่อให้ผู้รับการนิเทศได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องนั้น ๆ ดีขึ้น ซึ่งผู้นิเทศ เป็นผู้จัดหาเอกสารหรือวีดิทัศน์ ภาพยนตร์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในเรื่องที่ผู้รับการนิเทศ ยังไม่เข้าใจดีพอ ถือเป็น การถ่ายทอดความรู้จากการศึกษาจากสื่อต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นประสิทธิผลโดยการสอบถามพูดคุย หรือสัมภาษณ์ผู้รับการนิเทศเกี่ยวกับเนื้อหาที่มอบหมายให้ศึกษา

9.การศึกษาดูงาน เป็นการนิเทศเชิงพัฒนาผู้รับการนิเทศให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ ทั้งนี้ ควรกำหนดจุดประสงค์ของการดูงาน สถานที่ และสรุปแนวคิดที่ได้จากการศึกษาดูงานเชิงวิชาการด้วย

10.การจัดนิทรรศการหรือการแสดงผลงาน เป็นการนิเทศโดยเรียนรู้จากเพื่อนครูที่มีประสบการณ์ หรือผลงาน หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ มาให้ดูเพื่อเกิดแนวคิดในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตน ทั้งนี้ ควรกำหนดหัวข้อของนิทรรศการ หรือวัตถุประสงค์ของการนำเสนอผลงานเหล่านี้ ว่า ต้องการให้ผู้รับการนิเทศเรียนรู้เรื่องใด

11.การเชิญวิทยากรหรือผู้นิเทศภายนอกมาให้ความรู้ เป็นกิจกรรมนิเทศที่จัดขึ้นให้ครู หรือผู้รับการนิเทศได้รับความรู้ใหม่ ๆ หรือเข้าใจแนวนโยบาย แนวปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งสามารถจัดเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อยก็ได้ ตามความต้องการของผู้รับการนิเทศ และปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติงาน

12.การสังเกตการณ์จัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการนิเทศการเรียนการสอนเพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ซึ่งทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ หรือเพื่อนครู ต้องร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ หรือหัวข้อที่จะกำหนด โดยมีเครื่องมือหรือแบบสังเกตที่ยอมรับร่วมกัน นำผลการสังเกตมาปรึกษา และปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน เป็นการช่วยครู พัฒนาการจัดการเรียนการสอน

13.การปฐมนิเทศ เป็นการนิเทศเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานใหม่ ได้มีโอกาสปรับตัวและเข้าใจวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การปฏิบัติงาน และนโยบายของสำนักงาน กศน. ตลอดจนเกิดเจตคติที่ดีต่อการทำงาน

14.การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการนิเทศเชิงวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาด้านใด ด้านหนึ่ง โดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องดำเนินงานเป็นโครงการ มีการนิเทศติดตามเป็นระยะ ๆ เพื่อสามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้อง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปการศึกษา

15.การนิเทศเสมือนจริง (นิเทศออนไลน์) การนิเทศออนไลน์เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอย่างรวดเร็ว ระบบการสื่อสารไร้พรมแดน สังคมเปลี่ยนเป็นสังคมยุคดิจิทัล ปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลต่อรูปแบบการใช้ชีวิตของบุคคล และวิธีการทำงานของบุคคล เพื่อมุ่งตอบสนองความต้องการที่รวดเร็ว ทันเวลา ขจัดปัญหา และอุปสรรคในเรื่องเวลา และระยะทางอันจะส่งผลต่อความสำเร็จของงาน จุดเด่นของการติดต่อสื่อสารผ่านระบบดิจิทัล ที่สามารถทำได้เพียงเสี้ยววินาที ทำให้เกิดรูปแบบการทำงานแบบใหม่ ๆ

และเกิดขึ้นหลากหลายสาขาวิชา อาทิเช่น ทางด้านการศึกษาที่มีการนำระบบการสื่อสารสารสนเทศเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนทางไกล โดยใช้ข้อมูลร่วมกัน

รูปแบบการนิเทศออนไลน์ ขจัดปัญหาในเรื่องระยะเวลาในการเดินทางของผู้นิเทศที่จะต้องเดินทางไป ณ สถานที่ที่ครูอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ และยังสามารถควบคุมเวลาในการเริ่มต้นทำการนิเทศได้ดีกว่าการเดินทางไปยังพื้นที่จริง นอกจากนี้ การนิเทศออนไลน์ยังลดความกดดันครูผู้สอนในขณะที่สอนเนื่องจากสภาพในห้องเรียนของครูจะเสมือนปกติทุกอย่าง ปราศจากบุคคลภายนอก เข้าไปนั่งในห้อง ซึ่งส่งผลต่อสภาวะความกดดัน ของครู ทำให้ความกดดันลดลง ทำให้ความตื่นเต้นลดลง และลดปัญหาเรื่องความสนใจของผู้เรียนที่มีต่อบุคคลภายนอกที่เข้ามาในห้องหรือมีแขกมาเยือนห้องเรียน

การนิเทศแบบมีส่วนร่วม

งานจัดการศึกษา กศน. มีขอบข่ายกว้างขวางทั้งด้านกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรม กศน. ผู้จัดกิจกรรม กศน. มีทั้ง หน่วยงาน สถานศึกษาและเครือข่าย ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมและส่งเสริมการจัดกิจกรรม กศน. ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ครอบคลุมทุกพื้นที่ของประเทศไทย จากความหลากหลายดังกล่าว สืบเนื่องจากสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง การปกครอง และปัญหาต่างๆ เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น การจัด กศน. จำเป็นจะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนและผู้รับบริการให้มีศักยภาพและมีความพร้อม สามารถปรับตัวได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข

การนิเทศงานจัดการศึกษาของ กศน. มีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาคน พัฒนางาน สร้างประสานสัมพันธ์และสร้างขวัญกำลังใจให้กับครู และผู้ปฏิบัติงาน กศน. การนิเทศมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาครูและผู้ปฏิบัติงานให้สามารถจัดกิจกรรม กศน. และส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนและผู้รับบริการอย่างมีคุณภาพ การนิเทศงานจัดการศึกษาของ กศน. ยึดหลักการประชาธิปไตยในการนิเทศ คือการเคารพซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีบรรยากาศแห่งความเป็นกัลยาณมิตร คือผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ มีความรับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกัน เริ่มตั้งแต่ร่วมวางแผนการนิเทศ ร่วมดำเนินการนิเทศ ร่วมประเมินผลการนิเทศและทำผลจากการนิเทศมาร่วมกันปรับปรุง และพัฒนาการจัด กศน. ให้มีคุณภาพ

การนิเทศงาน กศน. จะสำเร็จได้มีผลดีเพียงใดนั้น มีองค์ประกอบหลายประการ เช่น ผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศ รูปแบบการนิเทศ เทคนิคการนิเทศและวิธีการนิเทศในรูปแบบต่าง ๆ ที่นำมาใช้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาสาระและผู้รับการนิเทศ

การนิเทศแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการนิเทศ ซึ่งมีเป้าหมายที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศแบบมีส่วนร่วมเป็นการทำงานอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับหลักการนิเทศ กศน. หลักการเรียนรู้ร่วมกัน หลักการทำงานเป็นทีม หลักการทำงานอย่างเป็นระบบ และหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.องค์ประกอบของการนิเทศแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1.1 ผู้นิเทศ ได้แก่บุคลากรของหน่วยศึกษานิเทศก์ คือศึกษานิเทศก์และบุคลากรของสำนักงาน กศน. จังหวัด / กทม. ได้แก่ ผอ.สำนักงาน กศน.จังหวัด รองผอ.สำนักงาน กศน.จังหวัด ศักศึกษานิเทศก์ และบุคลากรที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่นิเทศ

1.2 ผู้รับการนิเทศ ได้แก่ พนักงานราชการ ครูอาสาสมัคร กศน. ครู กศน.ตำบล ครู ศรช. เจ้าหน้าที่ห้องสมุด บรรณารักษ์ วิทยากรวิชาชีพของ กศน. อำเภอ และภาคีเครือข่าย

1.3 เนื้อหาสาระที่นิเทศ มีดังนี้

1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่

- การส่งเสริมการรู้หนังสือไทย
- การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
- การจัดการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

2) การศึกษาต่อเนื่อง ได้แก่

- การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ (โครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน)
- การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน
- การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต
- การจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่
- โครงการภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารด้านอาชีพ

3) การศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่

- โครงการบ้านหนังสือชุมชน
- โครงการห้องสมุดสำหรับชาวตลาด
- โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่
- โครงการห้องสมุดประชาชน
- โครงการพัฒนาอาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน

4) การประกันคุณภาพการศึกษา

5) การนิเทศตามนโยบายและจุดเน้นของสำนักงาน กศน.

1.4 รูปแบบของการนิเทศแบบมีส่วนร่วม

มีกระบวนการ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมการนิเทศ

ขั้นที่ 2 รูปแบบและแนวทางการนิเทศ

ขั้นที่ 3 กำหนดเครื่องมือนิเทศ

ขั้นที่ 4 ดำเนินการนิเทศ

ขั้นที่ 5 การประชุม

ขั้นที่ 6 การประเมินผล

2. รูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วม

การนิเทศงาน กศน. จะต้องอาศัยรูปแบบการนิเทศที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ผู้ปฏิบัติงาน และกิจกรรม กศน. จึงจะสามารถพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และพัฒนาครู บุคลากร และเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนิเทศและต้องได้รับความร่วมมือของครู และผู้ปฏิบัติงานทุกคนในสถานศึกษา จึงจะทำให้การนิเทศมีประสิทธิภาพ การนิเทศดังกล่าวจึงเป็นลักษณะของการนิเทศแบบมีส่วนร่วม

รูปแบบของการนิเทศแบบมีส่วนร่วมมี 6 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การเตรียมการนิเทศ
- ขั้นที่ 2 รูปแบบและแนวทางการนิเทศ
- ขั้นที่ 3 เครื่องมือประกอบการนิเทศ
- ขั้นที่ 4 ดำเนินการนิเทศ
- ขั้นที่ 5 การประชุม
- ขั้นที่ 6 การประเมินผล

ขั้นที่ 1 การเตรียมการนิเทศ

ก่อนที่จะดำเนินการนิเทศต้องชี้แจงนโยบาย แผนงาน โครงการที่จะต้องปฏิบัติ มอบหมายงานในหน้าที่ ภารกิจที่ต้องดำเนินการ ศึกษาสภาพความพร้อม บรรยากาศ ข้อมูลและอื่น ๆ โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน จัดทำนโยบาย แผนงานและโครงการ ทำในรูปของแผนปฏิบัติการประจำปี
2. ชี้แจงให้บุคลากรทราบถึงนโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการติดตามและประเมินผล ทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ทีนิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจเป็นไปในแนวเดียวกัน
3. ผู้รับการนิเทศและผู้นิเทศเตรียมข้อมูล ปัญหาของตนเพื่อร่วมกันวางแผนงานมอบหมายงานพิจารณาผู้รับผิดชอบงานในหน้าที่ โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติเพื่อแสดงถึงการบริหารงานแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นแสดงเหตุผลหรือความจำเป็น
4. นำผลการประชุมเป็นบรรทัดฐานใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้อง ชัดเจนในการปฏิบัติภารกิจ
5. การจัดการเกี่ยวกับทรัพยากร โดยเริ่มต้นจากสิ่งที่มีอยู่แล้วค่อยๆ ดำเนินการทีละขั้น เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงทีละน้อยแบบค่อยเป็นค่อยไป
6. ตั้งวัตถุประสงค์ในการนิเทศให้ชัดเจน เพื่อบรรลุจุดหมายร่วมกัน
7. ส่งเสริมความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ เพื่อให้ทุกคนได้แสดงออกตามความถนัดและตามความสามารถอันจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
8. รักษาบรรยากาศในการนิเทศ พุดจาไพเราะ มีมนุษยสัมพันธ์

ขั้นที่ 2 รูปแบบและแนวทางในการนิเทศ

เมื่อมีโครงการที่จะดำเนินการนิเทศ ในขั้นที่ 1 แล้ว ผู้นิเทศจะต้องดำเนินการนิเทศเพื่อที่จะได้เกิดการ พัฒนา 4 ประการ คือ เพื่อการพัฒนาคน เพื่อพัฒนางาน เพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์ และเพื่อขวัญและ กำลังใจ (สังัด อุทรานันท์, 2540)

การนิเทศการศึกษาที่ดี จะต้องมีจุดหมายทั้ง 4 ประการดังกล่าว ดังนั้นผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศจึงต้องมี ภารกิจร่วมกัน เพื่อให้การนิเทศเกิดประโยชน์สูงสุด และผู้รับการนิเทศเกิดความพึงพอใจในการนิเทศ ดำเนินการ ดังนี้

1. ชักซ้อมทำความเข้าใจกันระหว่างผู้มีหน้าที่นิเทศและผู้รับการนิเทศ
2. ปฏิบัติการเลือกเครื่องมือการนิเทศตามรูปแบบการนิเทศทั่วไปและกิจกรรมการนิเทศ เพื่อให้การ ปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจเป็นไปในแนวเดียวกันก่อนที่จะดำเนินการนิเทศ
3. ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศเลือกกำหนด วัน เวลา ในการนิเทศร่วมกัน ทำปฏิทินในการนิเทศให้เป็น ระบบอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน
4. การบันทึกข้อมูลทั่วไป ผู้นิเทศมอบแบบบันทึกให้ผู้รับการนิเทศ เป็นผู้บันทึกและเก็บบันทึกนี้ไว้ หาก มีข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงให้บันทึกเพิ่มเติมแนบท้ายทุกครั้ง และทำบันทึกให้เป็นปัจจุบันพร้อมที่ผู้นิเทศจะนำไป ประกอบเป็นข้อมูลในการพิจารณาหาทางช่วยเหลือตามแต่กรณี
5. บันทึกข้อมูลเบื้องต้นของผู้รับการนิเทศ ผู้รับการนิเทศเป็นผู้บันทึกรายการของเครื่องมือและเก็บไว้ ในแฟ้มปฏิบัติงานของตนเอง เมื่อผู้นิเทศปฏิบัติการนิเทศจะสอบถามข้อมูลเบื้องต้นรับฟังความคิดเห็นและ ปัญหาต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาต่อไป หากมีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลให้บันทึกไว้ทุกครั้ง
6. รวบรวมข้อมูล เช่นข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเบื้องต้น ของผู้รับการนิเทศ ผู้รับการนิเทศจะต้องรวบรวม ข้อมูล เพื่อนำไปใช้ในการประเมินผลการนิเทศ

ขั้นที่ 3 เครื่องมือประกอบการนิเทศ

เครื่องมือที่ผู้รับการนิเทศและผู้นิเทศมีส่วนร่วมในการเลือกใช้เพื่อการนิเทศในขั้นที่ 2 เป็นเอกสารที่ เกี่ยวกับการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ ผู้นิเทศต้องมีเอกสาร ตำราอย่างเพียงพอ เพื่อให้ผู้รับการนิเทศได้ศึกษาทำ ความเข้าใจในรูปแบบการนิเทศแบบต่างๆ หรืออาจจะเชิญผู้มีความชำนาญในการนิเทศมาให้ความรู้เป็นเรื่องๆ ไป โดยดำเนินการ ดังนี้

1. ให้ความรู้ แนวทางแก่ผู้รับการนิเทศ ตามรูปแบบการนิเทศทั่วไปและกิจกรรมการนิเทศ เช่น จัดการ ประชุมทางวิชาการ เป็นการกระตุ้นให้ผู้รับการนิเทศทราบถึงความสำคัญของการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมให้แก่ ตนเองและหมู่คณะ
2. มอบหมายงานให้ผู้รับการนิเทศ ได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการแล้วสรุปเนื้อหาของเอกสารและรายงาน ผู้นิเทศ
3. รายงานเอกสารทางวิชาการทุกฉบับเมื่อผ่านผู้นิเทศแล้ว ผู้รับการนิเทศนำไปเผยแพร่ให้แก่เพื่อน ร่วมงานทั้งในและนอกสถานศึกษาได้ตามความเหมาะสม และเก็บไว้ในแฟ้มงานของตนเอง เพื่อจะได้นำไป

ประเมินเมื่อเสร็จสิ้นภารกิจอีกครั้ง

4. เมื่อมีการปฏิบัติการเผยแพร่วิทยากรและมีผลงานดีเด่น ผู้รับการนิเทศต้องลงบันทึกผลงานของตนเอง เสนอผู้นิเทศทราบเพื่อให้คำแนะนำเพิ่มเติมและเก็บไว้ในแฟ้ม เพื่อการประเมินเมื่อเสร็จภารกิจ

ขั้นที่ 4 ดำเนินการนิเทศ

จากการศึกษาเอกสารการนิเทศตามขั้นที่ 3 แล้ว ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศร่วมมือกันทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรแผนการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดทำ การจัดหา การใช้และการเก็บรักษาสื่อ เพื่อการเรียนรู้ การวัดผลและการประเมินผล โดยคำนึงถึงความพึงพอใจของผู้รับการนิเทศด้วย โดยดำเนินการ ดังนี้

1. ร่วมกันกำหนดนัดหมายวัน เวลา ที่จะนิเทศ เป็นการล่วงหน้า และผู้รับการนิเทศต้องส่งแผนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้นิเทศได้ศึกษารายละเอียดก่อนการนิเทศ อย่างน้อย 1 วัน
2. ดำเนินการนิเทศตามขั้นตอน ที่ผู้รับการนิเทศได้เลือกรูปแบบการนิเทศ หรือได้เลือกกิจกรรมการนิเทศไว้
3. แบบบันทึกที่ให้ผู้รับการนิเทศจัดทำข้อมูลในขั้นที่ 2 ผู้นิเทศใช้เวลาว่างตรวจสอบความจริง ความถูกต้อง ทูกรายการหากพบว่ารายการใดไม่ถูกต้องขาดความสมบูรณ์ หรือปริมาณการปฏิบัติงานน้อยเกินไป หรือมากเกินไป ผู้นิเทศต้องเสนอแนะปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมตามแต่กรณี โดยมุ่งหวังให้เกิดผลทั้งในด้านคุณภาพ และปริมาณ ผู้นิเทศบันทึกเพิ่มเติมลงท้ายแบบบันทึกหลังการพบกลุ่ม เพื่อให้ผู้รับการนิเทศหาวิธีการปรับปรุงให้ดีขึ้น
4. ผู้รับการนิเทศ ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้นตามผู้นิเทศบันทึกไว้ ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ เก็บรวบรวมไว้เป็นข้อมูล เพื่อเสนอผู้นิเทศให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมทุกครั้ง
5. ภารกิจทั้งหมดเก็บไว้ในแฟ้มงาน เพื่อการประเมินผลในครั้งสุดท้ายเมื่อสิ้นปีการศึกษา

ขั้นที่ 5 การประชุม

เมื่อนิเทศตามขั้นตอนที่ 4 แล้ว นำจุดเด่น – จุดด้อย มาวิเคราะห์ร่วมกันเป็นการส่งเสริมให้ครูมีความรู้ มีการแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพ โดยดำเนินการดังนี้

1. ดำเนินการประชุม กำหนดให้ดำเนินการจากกิจกรรมการพบกลุ่มครั้งสุดท้าย เป็นการนำเอาปัญหาต่างๆ ที่พบขั้นที่ 4 ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ มาวิเคราะห์ปัญหา เพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา ร่วมกัน ทั้ง 2 ฝ่าย
2. บันทึกการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลสนองความต้องการของผู้รับการนิเทศ เช่น ผู้รับการนิเทศต้องการเข้ารับการศึกษาอบรม เมื่อมีการจัดอบรมที่ได้ใช้ข้อมูลนี้ส่งให้กับครูที่สมัครใจเข้ารับการศึกษาอบรม
3. ทำการสำรวจการบันทึกกิจกรรมเกี่ยวกับผู้เรียน เช่น แบบบันทึกการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเสริมวินัย กิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม การเข้าร่วมกิจกรรมทาง

วิชาการ ฯลฯ ผู้รับการนิเทศต้องตรวจสอบความถูกต้องทุกครั้ง และนำเสนอผู้นิเทศทุกสิ้นเดือนเพื่อรับทราบ ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

4. แบบบันทึกต่างๆ เก็บไว้ในแฟ้ม รวบรวมส่งเมื่อเสร็จสิ้นภารกิจ วันสุดท้ายของปีการศึกษาหรือ ปีงบประมาณ

ขั้นที่ 6 การประเมินผล

6.1 การประเมินผลการนิเทศการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การประเมินผลทางการเรียน การควบคุมดูแล สังเกตพฤติกรรม ตลอดจนการให้ คำปรึกษาต่างๆ เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยดำเนินการดังนี้

1. การประเมินผล คือ การประเมินผลตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ครูประเมินผลผู้เรียนเมื่อ ปลายภาคเรียนและปลายปีการศึกษา เป็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ใช้ข้อมูลสำหรับวิเคราะห์และดำเนินการใน กระบวนการนิเทศผู้รับการนิเทศจะกรอกข้อมูลลงเก็บในแฟ้มงานภาคเรียนละ 1 ครั้ง โดยคัดลอกผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนในสมุด กศน.5 แล้วนำเสนอผู้นิเทศได้ทราบและลงความเห็นเพิ่มเติมทุกภาคเรียน

2. การทดสอบสมรรถภาพทางการเรียนของนักศึกษาทุกระดับชั้นแต่ละวิชา ผู้นิเทศต้อง ดำเนินการสุ่มทดสอบนักศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยใช้วิธีการประเมินผลหลากหลายรูปแบบตามหลักสูตรของ ระดับนั้นๆ และผู้รับการนิเทศได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ผลการประเมินแจ้งให้ผู้รับการนิเทศทราบเพื่อที่จะ ได้เป็นข้อมูลนำไปพัฒนา ปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อไป

3. การควบคุมดูแล สังเกตพฤติกรรม การให้คำปรึกษาหารือ ทั้งด้านการศึกษา ปัญหาส่วนตัว ปัญหาสุขภาพ ตลอดจนควาประพฤติของนักศึกษา เป็นการดำเนินการของผู้รับการนิเทศที่มุ่งประสงค์ให้ผู้เรียน เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร ผู้ดำเนินการบันทึกและลงความเห็นเพิ่มเติมทุกครั้ง

4. การดำเนินการทุกขั้นตอนในภารกิจนี้ ผู้รับการนิเทศรวบรวมผลการปฏิบัติงานไว้ในแฟ้มงาน ของตนเอง เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาเมื่อสิ้นสุดภารกิจ ในวันสิ้นภาคเรียนต่อไป

6.2 การประเมินการนิเทศการจัดการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการประเมินในเรื่อง ต่อไปนี้

1. คุณภาพของหลักสูตร/กิจกรรม
2. ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา
3. ความพึงพอใจของผู้เรียน/ผู้รับบริการ
4. คุณภาพของการจัดการศึกษา

การที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ มีส่วนร่วมในการดำเนินการตามขั้นตอนทุกชั้น ตั้งแต่ขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 6 โดยเฉพาะการเลือกรูปแบบและแนวทางในการนิเทศ เป็นแนวทางหนึ่งที่จะพัฒนาไปสู่การนิเทศเพื่อไม่นิเทศ เมื่อทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจตรงกัน มีความรู้ ความสามารถที่จะจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ อย่างถาวร แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นิเทศจะได้รับการต้อนรับอย่างดี ผู้รับการนิเทศจะเกิดการพึงพอใจ

ในการนิเทศ กิจกรรมที่จัดจะเกิดความสอดคล้องทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ราบรื่น นับว่าเป็นการนิเทศที่ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง

3. การดำเนินการนิเทศตามรูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วม

การดำเนินการนิเทศตามรูปแบบการนิเทศการมีส่วนร่วม ต้องอาศัยเทคนิควิธีการนิเทศที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่ส่งผลให้การนิเทศประสบความสำเร็จต้องมีความต้องการของแต่ละบุคคลที่มุ่งหวังจะพัฒนาด้านการนิเทศและผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมรวมทั้งการพัฒนาที่จะให้การนิเทศเกิดขึ้นได้คือ ผู้บริหารหรือผู้นิเทศ นอกจากนี้ความร่วมมือจากทุกฝ่ายโดยมุ่งหวังที่จะพัฒนาการจัด กศน. และพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาจะส่งผลให้เกิดการนิเทศการศึกษาและมีการพัฒนา การดำเนินการตามรูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำเสนอกำหนดภารกิจที่สอดคล้องและประสานสัมพันธ์กันในทางปฏิบัติ โดยจัดทำปฏิทินการนิเทศ ดังนี้

1. กำหนดภารกิจที่จะทำการนิเทศ
2. กำหนดเวลาทำการนิเทศ (วัน เดือน ปี)
3. กำหนดเวลาทำการนิเทศ (เวลา)
4. กำหนดชื่อผู้นิเทศ
5. กำหนดชื่อผู้รับการนิเทศ

4. ตัวชี้วัดการนิเทศแบบมีส่วนร่วม

1. คุณภาพของการจัดการศึกษา
2. การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการนิเทศ
3. การมีส่วนร่วมของผู้รับการนิเทศ
4. ความพึงพอใจของผู้รับการนิเทศ

สรุป

การจัดการศึกษาในรูปแบบของ กศน. มีขอบข่ายที่กว้างขวาง ทั้งในด้านกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายมีความแตกต่างกันตามบริบทและสภาพ รวมไปถึงกิจกรรมของ กศน. ที่มีทั้งผู้จัดกิจกรรม และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตลอดถึงหน่วยงาน สถานศึกษาและเครือข่าย ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมและส่งเสริมการจัดกิจกรรม ดังนั้น การจัดการศึกษาในรูปแบบของ กศน. จำเป็นจะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนและผู้รับบริการให้มีศักยภาพและมีความพร้อม สามารถปรับตัวได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข การนิเทศงาน กศน. จึงเป็นภารกิจที่สำคัญที่จะเป็นการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา กศน. โดยการนิเทศมีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาคน พัฒนางาน สร้างประสานสัมพันธ์และสร้างขวัญกำลังใจให้กับครู และผู้ปฏิบัติงาน กศน. การนิเทศมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาครูและผู้ปฏิบัติงานให้สามารถจัด

กิจกรรม กศน. และส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนและผู้รับบริการอย่างมีคุณภาพ การนิเทศ กศน. ยึดหลักการประชาธิปไตยในการนิเทศ คือการเคารพซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีบรรยากาศแห่งความเป็นกัลยาณมิตร คือผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ มีความรับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกัน เริ่มตั้งแต่ร่วมวางแผนการนิเทศ ร่วมดำเนินการนิเทศ ร่วมประเมินผลการนิเทศและทำผลจากการนิเทศมาร่วมกันปรับปรุง และพัฒนาการจัด กศน. ให้มีคุณภาพ การนิเทศแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการนิเทศ ซึ่งมีเป้าหมายที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศแบบมีส่วนร่วมเป็นการทำงานอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับหลักการนิเทศ กศน. หลักการเรียนรู้ร่วมกัน หลักการทำงานเป็นทีม หลักการทำงานอย่างเป็นระบบ และหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงาน กศน. (2553). **คู่มือแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน กศน.** กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงาน กศน.
- สำนักงาน กศน.จังหวัดเชียงใหม่. (2564). **คู่มือการนิเทศการศึกษา.** เชียงใหม่: กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา
- สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2545). “การนิเทศภายในหัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษา” วารสารวิชาการ. ปีที่ 5 ฉบับที่ 8 สิงหาคม 2554.
- สงัด อุทรานันท์. (2540). **การนิเทศการศึกษา หลักการทฤษฎีและการปฏิบัติ.** (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- อัญชลี ธรรมวิธิกุล. (2553). **การนิเทศ กศน. ออนไลน์.** สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2564.